

Journal of Urban Environmental Planning and Development

Vol 4, No 13, Spring 2024

p ISSN: 2981-0647 - e ISSN: 2981-1201

Journal Homepage: <http://juep.iaushiraz.ac.ir/>

Research Paper

The Impact of Physical Components on the Spirit of Place and Its Role in Shaping the Mood of the City and Citizens with Emphasis on Environmental Psychology; Case Study: Neighborhoods of Rasht City

Mohammad Moieni: Department of Urban Planning, Emirates Branch, Islamic Azad University, Dubai, United Arab Emirates

Nader Zali* Department of Urban Planning, Faculty of Architecture and Art, University of Gilan, Rasht, Iran

Hossein Zabihi: Department of Urban Planning, Science and Research Unit, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Received: 2024/08/23 PP 131-146 Accepted: 2024/09/26

Abstract

The disorder and disarray of urban spaces, both consciously and unconsciously, have an adverse impact on the formation of the city's and citizens' mood. Today, managers, specialists, and citizens all agree that urban spaces need to be improved and designed according to the spirit of place. The main objective of this research is to investigate the impact of physical components on the spirit of place and its role in shaping the mood of the city and citizens, with an emphasis on environmental psychology in the neighborhoods of Rasht city. The research method used is applied in terms of purpose and descriptive-analytical in nature, and it is a survey type, with data collected through questionnaires. The statistical population of this research includes the citizens of Rasht city, and the sample was selected from the residents of Rasht neighborhoods. The sampling method used in this research was random sampling. To assess the validity of the questionnaire, the Average Variance Extracted (AVE) was used, and its reliability was evaluated using Cronbach's alpha test. For data analysis, factor analysis and Pearson correlation coefficient methods were used. The findings showed that physical components have a positive impact on the spirit of place (with a coefficient of 0.876) and the mood of citizens (with a coefficient of 0.305), and also the spirit of place has a positive impact on the mood of citizens (with a coefficient of 0.426). The results of this research were consistent with previous studies that confirm the role of physical factors in creating the spirit of place in urban neighborhoods. By increasing the differentiation of factors that create the mood of the city and citizens in the neighborhoods of Rasht, the role of each of these factors was determined separately to manage and prioritize the necessary actions to enhance the mood of citizens in the urban environment.

Keywords: Citizen Morale, Environmental Psychology, Spirit of Place, Rasht.

Citation: Moieni, M., Zali, N., Zabihi, H. (2024): **The Impact of Physical Components on the Spirit of Place and Its Role in Shaping the Mood of the City and Citizens with Emphasis on Environmental Psychology; Case Study: Neighborhoods of Rasht City**, *Journal of Urban Environmental Planning and Development*, 4(13), 131-146.

© The Author(s) **Publisher:** Islamic Azad University of Shiraz

DOI: 10.30495/JUEPD.2023.1981983.1162

Extended Abstract

* **Corresponding author:** Nader Zali, **Email:** Nzali@guilan.ac.ir, **Tel:** +989143038588

Introduction

This article is based on a systematic analysis of the concept, meaning, and role of urban spirit, focusing on urban residents' perceptions of urban spirit, including familiarity with terms, recognition, willingness to support, and the importance of dissemination, among others. A questionnaire survey and statistical analyses provide initiatives to enhance citizens' understanding of urban spirit, and the research findings have specific theoretical and practical values for shaping and spreading urban spirit. For this purpose, the areas studied in this research were neighborhoods in the city of Rasht. According to the latest detailed plan, this city has many neighborhoods. Evidence suggests that many of the city's old neighborhoods have lost their identity and spirit due to physical constructions in recent decades. Examining the physical condition of old neighborhoods such as Sagharisazan, Baqerabad, Cheleh Khaneh, Ostadsara, Sheikh Abad, etc., shows that in the renovations done as single buildings, there has been no attention to urban planning, local patterns, and the culture of the people living in these areas. On the other hand, in the new neighborhoods of the city, such as Golsar and other new residential complexes, with the formation of rigid and inflexible grid patterns and geometric textures, psychological issues and local patterns have not been considered. Overall, it can be said that the vitality and spirit of place in the neighborhoods studied have declined due to blind imitation in constructing new neighborhoods and renovating old ones. This issue has become a significant threat in the planning and design of this city. Therefore, this research aims to examine this issue with the primary goal of the impact of physical components on the spirit of place and its role in shaping the spirit of the city and its citizens, with an emphasis on environmental psychology.

Methodology

The objective of this research is to determine the causal relationships between the independent variables of physical components and the dependent variables of the spirit of place and the morale of the city and its citizens, with an emphasis on environmental psychology. The causal relationships between the research variables were examined using univariate regression analysis (to study the simultaneous

impact of independent variables on the dependent variable) and path analysis (to study the indirect effects of independent variables on the dependent variable). This research is applied in nature, with a descriptive-analytical and survey-based methodology, utilizing structural equation modeling. Data and information were collected using a researcher-made and documented questionnaire, which was first reviewed and revised by professors and experts. The reliability of the questionnaire was calculated using Cronbach's alpha coefficient, which was 0.890. Convergent validity was used to calculate the validity of the questionnaires, which should be measured by the average variance extracted (AVE). Convergent validity exists when the AVE is greater than 0.5. The research population, determined using Cochran's formula, consists of 384 individuals. The statistical population of this research is based on the 2016 census of the city of Rasht, which has a population of 679,995. The sample size was determined randomly and included residents and citizens who visited neighborhood spaces for daily activities. This was calculated using the sample adequacy index and Bartlett's test. To compare the satisfaction levels of citizens, Pearson correlation coefficient, factor analysis, and regression were used. Finally, using multiple regression, the analytical model was calculated using the standardized coefficients of each criterion. For analyzing the questionnaire results and the impact of components, structural equation modeling was used. It is worth mentioning that SPSS 25 software and SmartPLS were used to calculate the model fit indices and to present the structural analytical model of the research variables.

Results and discussion

To determine the relationship between physical components, the spirit of place, and the spirit of the city and its citizens, the Pearson correlation coefficient test was used. The result of the Pearson correlation test indicates that the three components (physical components, spirit of place, and spirit of the city and its citizens) have a positive relationship with each other. This means that enhancing the performance of physical components at the neighborhood level, considering the environmental psychology approach, can lead to an increase in the spirit of place and the spirit of the city and its citizens, and vice versa. This indicates that improving urban management performance gives meaning to citizens' lives (correlation coefficient 0.705) and leads to the spirit of place and the spirit of the

citizens. To control the suitability of the data for factor analysis, the KMO value and Bartlett's test of sphericity were calculated. The results of Bartlett's test of sphericity and the KMO value indicate the overall suitability of the samples for factor analysis. The significance level of Bartlett's test of sphericity ($Sig = 0.0001$) and the KMO value, which is above 0.5, show the suitability of the data for factor analysis. The physical components explain 0.88 and 0.30 of the variance in the variables of the spirit of place and the spirit of the city and its citizens, respectively. Considering the values related to the effective volume of the determination coefficient index, this amount is estimated to be strong, i.e., 0.77 and 0.50. In other words, the physical components in various dimensions have a strong ability to explain the variance in the variables of the spirit of place and the spirit of the city and its citizens. The effect of the physical components variable on the spirit of place and the spirit of the city and its citizens is statistically significant. Therefore, the general hypothesis of the research, which states that the physical components variable affects the spirit of place and the spirit of the city and its citizens, is confirmed. Considering the impact coefficient, it can be explained that the effect of physical components on the variables of the spirit of place and the spirit of the city and its citizens is positive, direct, and estimated to be moderate to high. This means that increasing the level of physical components can significantly enhance the spirit of place and the spirit of the city and its citizens.

Conclusion

Based on the analyses of this research, physical components can be divided into two factors: "subjective factors of physical components" and "objective factors of physical components." These factors generally correlate with three components in the domain of the city's and citizens' morale: "mental health of citizens," "emotional well-being of citizens," and "visual and physical health of neighborhoods." In the domain of the spirit of place, they correlate with four components: "unique identity of the place," "human values," "collective memories," and "sense of belonging and comfort". The current research findings align with previous studies that confirm the role of physical factors in creating the spirit of place in urban neighborhood environments. However, this

research distinguishes the factors that create the city's and citizens' morale in the neighborhoods of Rasht, determining the role of each factor separately. This allows for managing and prioritizing necessary actions to enhance citizens' morale in the urban environment. This research aligns with studies by Daneshpur and Safarsabzevar (2017), Taher Tolodel et al. (2019), Azimi et al. (2019), Daneshpayeh et al. (2016), AbdulzadehFard and Shams-al-dini (2019), Bagheri and Azemati (2010), Karimi et al. (2022), and Zaranji and Yazdani (2023). The three components of the city's and citizens' morale have a similar ratio regarding their susceptibility to the quality of physical components. However, it can be said that the "visual and physical health of neighborhoods" component has a stronger relationship with the quality of physical components compared to the other two components. The data analysis showed that physical components have a path coefficient of 0.876 and a t-value of 73.317 on the spirit of place, and a path coefficient of 0.305 and a significance value of 4.381 on the spirit of the city and its citizens. Physical components have an 88% capacity to enhance the spirit of place. If physical components in the neighborhoods of Rasht are given attention and properly redesigned, these physical components can enhance the spirit of place in Rasht's neighborhoods by 88%. Even if these factors are improved, redesigned, and considered up to 30%, they can still increase the morale of citizens in Rasht's neighborhoods. It is evident that urban spaces act as attractors, creating vibrancy, nightlife, legibility, etc. Therefore, if physical components are given only about 30% attention by officials, they can increase and enhance the spirit of the city and its citizens in Rasht's neighborhoods. Meanwhile, there is a lack of similar research in Iran on the spirit of the city and its citizens, as most of these studies have been qualitative and descriptive. However, the present research has attempted to address this issue with a different and quantitative approach using valid statistical models such as factor analysis and regression path analysis. In conclusion, some macro strategies have been proposed to maintain and enhance the morale of citizens through interventions in the physical components of Rasht's neighborhoods, categorized by responsible institutions.

فصلنامه برنامه ریزی و توسعه محیط شهری

دوره ۴، شماره ۱۳، بهار ۱۴۰۳

شاپا چاپی: ۰۶۴۷-۲۹۸۱ شاپا الکترونیکی: ۱۲۰۱-۲۹۸۱

Journal Homepage: <http://jupep.iaushiraz.ac.ir/>

مقاله پژوهشی

تأثیر مؤلفه‌های کالبدی بر روح مکان و نقش آن در شکل‌گیری روحیه شهروشهروندان با تأکید بر روانشناسی محیطی؛ مطالعه موردی: محلات شهر رشت*

محمد معینی: گروه شهرسازی، واحد امارات، دانشگاه آزاد اسلامی، دبی، امارات متحده عربی

نادر زالی: گروه شهرسازی، دانشکده معماری و هنر، دانشگاه گیلان، رشت، ایران

حسین ذبیحی: گروه تخصصی شهرسازی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران ایران

دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/۰۲ صص ۱۴۶-۱۳۱ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۷/۰۵

چکیده

آسفتگی و نابسامانی فضاهای شهری، به صورت خودآگاه و ناخودآگاه تأثیر نامطلوبی را بر حوزه شکل‌گیری روحیه شهر و شهروندان بر جای می‌گذارد. امروزه مدیران، متخصصان و شهروندان همگی بر این موضوع، که فضاهای شهری نیازمند بهسازی و طراحی بر حسب روح مکان هستند، اتفاق نظر دارند. هدف اصلی پژوهش حاضر، تأثیر مؤلفه‌های کالبدی بر روح مکان و نقش آن در شکل‌گیری روحیه شهروشهروندان با تأکید بر روانشناسی محیطی در محلات شهر رشت است. روش استفاده شده در پژوهش به لحاظ هدف کاربردی و به لحاظ ماهیت توصیفی تحلیلی و از نوع پیمایشی است که با پرسشنامه، داده‌ها جمع‌آوری شد. جامعه آماری این پژوهش شامل شهروندان شهر رشت بود و نمونه آماری از ساکنان محلات شهر رشت انتخاب شد. روش نمونه‌گیری پژوهش حاضر، نمونه‌گیری تصادفی بود. برای ارزیابی روایی پرسشنامه از واریانس استخراج شده (AVE) استفاده شد و پایایی آن با آزمون آلفای کرونباخ ارزیابی شد. برای تحلیل اطلاعات، از روش‌های تحلیل عاملی و ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. یافته‌ها نشان دادند که مؤلفه‌های کالبدی تأثیر مثبتی بر روح مکان (با ضریب ۰/۸۷۶) و روحیه شهروندان (با ضریب ۰/۳۰۵) دارند، و همچنین روح مکان تأثیر مثبتی بر روحیه شهروندان (با ضریب ۰/۴۲۶) دارد. نتایج این پژوهش با پژوهش‌های گذشته که نقش عوامل کالبدی در ایجاد روح مکان در محلات شهری را تأیید می‌کنند، سازگاری داشت. با افزایش تفکیک عوامل ایجاد کننده روحیه شهر و شهروندان در محلات شهر رشت، میزان نقش هر یک از این عوامل به صورت جداگانه تعیین شد تا بتوان اقدامات لازم برای افزایش روحیه شهروندان در محیط شهری را مدیریت و اولویت‌بندی کرد.

واژه‌های کلیدی: روحیه شهروندان، روانشناسی محیطی، روح مکان، رشت.

استاد: معینی، محمد؛ زالی، نادر و ذبیحی، حسین. (۱۴۰۳). تأثیر مؤلفه‌های کالبدی بر روح مکان و نقش آن در شکل‌گیری روحیه

شهروشهروندان با تأکید بر روانشناسی محیطی؛ مطالعه موردی: محلات شهر رشت. فصلنامه برنامه‌ریزی و توسعه محیط شهری،

۴(۱۳)، ۱۴۶-۱۳۱.

ناشر: دانشگاه آزاد اسلامی، واحد شیراز

© نویسندگان

DOI:

*مقاله حاضر برگرفته از پایان‌نامه دکتری نویسنده اول در دانشگاه آزاد اسلامی واحد امارات می‌باشد.

□ نویسنده مسئول: نادر زالی، پست الکترونیکی: Nzali@guilan.ac.ir، تلفن: ۰۹۱۴۳۰۳۸۵۸۸

مقدمه

شهرها و فضاهای شهری دارای یک هویت و شخصیت ویژه هستند. اما آنچه در ذهن عموم مردم درباره بسیاری از شهرهای کنونی شکل گرفته است، تنها مجموعه‌ای از ساختمان‌ها، پارک‌ها و خیابان‌ها است. در واقع، شهر یک بستر است که در آن تعاملات شهری رخ می‌دهد و ارتباط شهروندان با آن برقرار است. به عبارت دیگر، آنچه شهر را سازماندهی می‌دهد، ساختمان‌ها و پارک‌ها نیستند، بلکه افراد ساکن در شهر هستند که با تمام سلاقی و ویژگی‌های منحصربه‌فرد خود و در واقع هویت و روح شهری و شهروندی‌شان، شهر را شکل می‌دهند (Mohammadi & RafieeBalan, 2021). سرزندگی مکان و روح مکان امروزه به عنوان یکی از مسائل مهم در شهرسازی معاصر مورد توجه قرار می‌گیرند. در گذشته، شهرها توانایی برقراری تعامل قوی بین انسان و فضا را داشتند. اما در حال حاضر، در بسیاری از شهرها، فضاهایی به وجود می‌آیند که فاقد هویت و معنا هستند و فقط یک تقلید از الگوهای دیگر به حساب می‌آیند (Ram et al, 2016). با گسترش فرآیند مدرنیزه شدن شهرها، نه تنها فضاهای شهری هویت و کارکردشان را از دست می‌دهند، بلکه نتیجه این فرآیند، ظهور مکان‌هایی می‌شود که روز به روز شبیه هم می‌شوند (Bahrami & Sajjadzadeh, 2018). بنابراین، مفهوم مکان و روح مکان امروزه یکی از چالش‌های اساسی در فضاهای شهری است و مورد بحث و بررسی متخصصان شهرسازی قرار می‌گیرد. روح مکان به معنای شناخت و ارتباط افراد با محیط‌هایی است که درباره آنها شناخت کافی دارند. وجود روح مکان در فضاهای شهری باعث شکل‌گیری یک ارتباط ویژه بین افراد و محیط می‌شود. مفهوم روح مکان در مقیاس‌های مختلفی مورد ارزیابی قرار می‌گیرد، از سطح خانه تا مقیاس‌های بزرگتر مانند محله. فضاهای شهری از جمله بخش‌های مهم شهر هستند که وجود روح مکان در آنها برای شهروندان از ارزش بالایی برخوردار است (Mirgholami & Aysham, 2016). با این حال، روح مکان نمایانگر هویت فرهنگی، تاریخی و سایر ویژگی‌های منحصربه‌فرد شهر است که آن را از دیگر شهرها متمایز می‌کند. اما شکل‌گیری فضاها و محلات بی‌هویت و الگوگیری بی‌روح از نمونه‌های غربی نشان دهنده این است که روح مکان در شهرهای امروزی به‌طور گسترده فراموش شده است. به طور کلی، محیط‌های معاصر جذابیت و شگفتی خود را از دست داده‌اند و بی‌روح می‌باشند. این فضاها به دلیل حیات تجریدی خود، ارتباط با دیگر فضاها را از دست داده و باعث ایجاد حس ناامنی، ترس و بیگانگی در انسان‌ها می‌شوند (Ujang & Zakariya, 2015). این توانمندی بی‌رویه در توسعه شهری، افزایش تعداد وسایل نقلیه و تخریب محیط زیست، تأثیرات زیانباری روی ساختار فیزیکی شهر و در نتیجه سلامت جسمی و روانی شهروندان را به همراه داشته است (Bagheri & Azemati, 2020). با توجه به بنیان‌های محدود روحیه شهر و شهروندان و با بهره‌گیری از دیدگاه روانشناسی محیطی، می‌توان به بررسی ارتباطات میان محیط فیزیکی، رفتار و تجربه انسان‌ها پرداخت. روانشناسی محیطی به عنوان یک علم، تأثیرات روانی محیط بر انسان را بررسی می‌کند. این علم سعی دارد بفهمد که چگونه مشخصات مکان‌ها بر رفتار انسان‌ها تأثیر می‌گذارد و آیا مکان‌ها می‌توانند انسان‌ها را به همسازي با آنها ترغیب کنند یا خیر. روانشناسی محیطی می‌تواند در درک و تسکین گسستگی‌های بین انسان و محیط برای انسان‌ها به کار رود (AhmadiFouladi et al, 2024). این علم به دنبال تأسیس تئوری‌هایی درباره رفتارهای انسان در محیط روزمره است که بتواند توسط برنامه‌ریزان و طراحان شهری بهره‌برداری شود. در این زمینه، همه چیز درباره تعامل بین روح و روان انسان‌ها و محیط است. به عنوان مثال، روانشناسی محیطی تلاش می‌کند تا درک کند که چگونه و به چه دلیل محیط بر ما تأثیر می‌گذارد و چگونه می‌توانیم از این دانش برای بهبود روابط خود با جهان اطراف بهره‌برداری کنیم. این علم تأثیر تعامل مغز و محیط را بررسی می‌کند و قادر است سلامت روحیه شهر و شهروندان را در راستای سرزندگی و زیست‌پذیری فضاهای شهری بررسی کند (Karimi et al, 2022). با توجه به این حقیقت، روانشناسی محیطی قادر است تا تأثیر سلامت روحیه شهر و شهروندان را در جهت سرزندگی و زیست‌پذیری فضاهای شهری بررسی کند. در ادامه، چندین جنبه از این موضوع مورد بررسی قرار می‌گیرد. بنابراین، روح شهر یا روحیه شهر و شهروندان به عنوان پاسخی جامع به تاریخچه، انباشت فرهنگی، فضای اجتماعی و تمدن شهر، نشانگر سیمای شهر است و ظاهر شهر را برجسته می‌کند و در راهبرد توسعه آینده شهر نیز نقش دارد. همچنین، روحیه شهر بازتابی جامع از دیدگاه شهروندان درباره سیستم حقوقی، اخلاق عمومی، رفتارهای روزمره و زیبایی‌شناسی است و در شکل‌گیری تصویر ذهنی شهروندان یک شهر نقش مهمی ایفا می‌کند. طبق گفته لیو (۲۰۱۱)، روح شهر به عنوان عنصر اصلی تمدن شهری، نمایانگر قدرت متمرکز و منبع بی‌پایان رقابت و همچنین محتوای اصلی شخصیت فرهنگی شهر است (Liu, 2011). به عبارت دیگر، زیبایی‌شناسی شهری مبنای نظری برای شکل‌گیری روح شهری می‌باشد، در حالی که فرآیند شکل‌گیری روح شهری نیز بهبود و توسعه زیبایی‌شناسی شهری را ترویج می‌دهد (Chen & Weng, 2005). شی و وی (۲۰۰۳) به ویژگی‌های تاریخی و فرهنگی هانگزو و ارتباط آن‌ها با روح شهروندی نوین پرداخته‌اند و معتقدند که روحیه شهروندان هانگزو از سنت‌های تاریخی و فرهنگی نشأت می‌گیرد و این روحیه شهروندی هماهنگ و هم‌راستا است، به طوری که روحیه شهروندان نیروی محرکه توسعه اجتماعی هانگزو در طول هزاران سال است (Shi & Wei, 2003). شن (۲۰۰۷) معتقد است که رقابت‌پذیری کشورها و شهرها در نهایت به روحیه فرهنگی شهروندان بستگی دارد و واقعیت مدرنیزاسیون باید بازتابی از نوسازی مردم، نوسازی روح ملت و شهروندان آن باشد (Shen, 2007). این درست است که درک روح شهری توسط شهروندان می‌تواند تأثیر

مستقیمی بر اثربخشی انتقال روح شهری داشته باشد، اما ادبیات موجود درباره این موضوع به طور کلی محدود است. تحقیقات خارجی در مورد درک روح شهری به طور معمول محدود بوده و برخی از محققان به طور عمده بر روی مدل‌های درک ذهنی از تصویر شهر تمرکز کرده‌اند (Escalas, 2004) و نیز تفاوت‌های بین ادراک گردشگران داخلی و خارجی از شهرهای گردشگری را بررسی می‌کنند. این نتایج تحقیقات تا حدی با مطالعات داخلی مرتبط تفاوت دارند و همچنین ما را در یادگیری و درک موضوع کمک می‌کنند (Bonn et al, 2005). این مقاله بر اساس تحلیل سیستماتیک مفهوم، مفهوم و نقش روح شهری بر ادراک سکنه‌های شهری از روح شهری تمرکز دارد و شامل آشنایی با عبارات، شناخت، تمایل به حمایت و اهمیت انتشار و غیره از طریق پرسشنامه است. این مطالعه بررسی‌ها و تحلیل‌های آماری را ارائه می‌دهد و ابتکاراتی برای بهبود درک شهروندان از روح شهری ارائه می‌کند. یافته‌های این تحقیق ارزش‌های نظری و عملی ویژه‌ای برای شکل‌دهی و انتشار روح شهر دارند. با توجه به این وضعیت، پژوهش حاضر به منظور بررسی تأثیر عوامل کالبدی بر روح مکان و نقش آن در شکل‌گیری روحیه شهروندان در محلات شهر رشت انجام شده است. این شهر دارای تعداد زیادی محله است و شواهد نشان می‌دهد که بسیاری از محلات قدیمی شهر به دلیل ساخت و سازهای کالبدی اخیراً هویت و روح مکان خود را از دست داده‌اند. مثلاً محلاتی مانند ساغریسازان، باقرآباد، چله خانه، استادسرا و شیخ آباد نمونه‌هایی هستند که در نوسازی‌ها، توجه کافی به شهرسازی و الگوهای بومی و فرهنگ محلی نشده است. همچنین، در محلات جدید شهر نیز، مانند شهرک گلزار و سایر مجتمع‌های مسکونی جدید، بافت‌های شطرنجی و هندسی خشک و بدون انعطاف شکل گرفته‌اند و مسائل روانشناختی و الگوهای بومی در طراحی آنها لحاظ نشده است. به طور کلی، می‌توان گفت که جذابیت و روح مکان در محله‌های مورد مطالعه به دلیل تقلیدهای کورکورانه در ساخت محلات جدید و نوسازی محله‌های قدیمی، کاهش یافته است و این مسئله به یک تهدید جدی در برنامه‌ریزی و طراحی شهر تبدیل شده است. به همین منظور، هدف اصلی این پژوهش بررسی تأثیر عوامل کالبدی بر روح مکان و نقش آن در شکل‌گیری روحیه شهروندان با تأکید بر روانشناسی محیطی در محله‌های شهر رشت است. در این پژوهش، سوالات و فرضیات پژوهش به شرح زیر است:

چگونه رابطه‌ای بین مؤلفه‌های کالبدی با روح مکان و روحیه شهروند شهروندان وجود دارد؟

چگونه رابطه‌ای بین روح مکان و روحیه شهروند شهروندان وجود دارد؟

به نظر می‌رسد بین مؤلفه‌های کالبدی با روح مکان و روحیه شهروند شهروندان رابطه معناداری وجود دارد.

به نظر می‌رسد بین روح مکان و روحیه شهروند شهروندان رابطه معناداری وجود دارد.

پیشینه و مبانی نظری تحقیق

در ادامه به چندی از پژوهش‌های پیشینی که انجام شده‌اند اشاره شده است که شاخص‌های آن‌ها را استخراج و بصورت مستندسازی شده در پژوهش حاضر از آن‌ها استفاده می‌گردد. در تحقیق سال ۱۳۹۵، قدمی و تقوی نشان دادند که در مورد حس تعلق به محله‌های قدیمی، ارتباط زمان اقامت با این حس بسیار مهم است. هر چه زمان اقامت در یک محله بیشتر باشد، حس تعلق به آن محله بیشتر می‌شود. در این تحقیق، نشان داده شده است که جوانب فیزیکی و اجتماعی، در مقایسه با سایر شاخص‌ها، تأثیر بیشتری بر حس تعلق به مکان در محله‌های قدیمی دارند. در تحقیق انجام شده توسط پیکانی و همکاران در سال ۱۳۹۸، به بررسی شاخص‌های زیبایی، معنی، حفاظت، آسایش و لذت در فضاهای عمومی در محیط‌های شهری پرداخته شده است. نتایج این مطالعات نشان می‌دهد که حس مکان تنها یک کیفیت محیطی نیست، بلکه نتیجه‌ای از تعاملات شخصی و اجتماعی است که فضاها را به مکان‌های خاص تبدیل می‌کند. روانشناسی محیطی به عنوان یک ضرورت در توسعه شهری جدید، سعی می‌کند ارتباط بین انسان و محیط را در سطوح مختلف به عنوان یک رویکرد عملی برآورده کند. در تحقیق انجام شده توسط احمدی و رسولی در سال ۱۴۰۰، نتایج نشان می‌دهد که ارتباط محیط با سلامت روانی و عملکرد افراد بسیار مهم است. اگر معماری را به عنوان شکل‌دهنده‌ای هدفمند برای مکان و محیط زندگی انسان تعریف کنیم، به این نتیجه می‌رسیم که شکل و زندگی درون آن قرار دارد. بنابراین، محیط به صورت ضمنی شامل همه چیزهای ساخته شده و طبیعی اطراف ما است. همچنین، عوامل غیرفیزیکی موجود در محیط نیز می‌توانند تأثیرگذار باشند. از این جهت، تأثیر محیط معماری بر عملکرد می‌تواند به دو صورت متقابل باشد، به این معنی که محیط به عملکرد فرد تأثیر می‌گذارد و همچنین عملکرد فرد بر محیط اطراف تأثیرگذار است. در یک تحقیق انجام شده توسط بهادری و همکاران در سال ۱۳۹۸، به بررسی ارتباط مؤلفه‌های طبیعی و بهزیستی روان‌شناختی در فضاهای عمومی و محیط‌های شهری پرداخته شده است. بر اساس تحقیق انجام شده، نتایج نشان می‌دهد که شاخص‌های طبیعی فضاهای شهری به طور کلی ۱۰ درصد از واریانس بهزیستی روان‌شناختی را پیش‌بینی می‌کنند. این به این معنی است که با ارتقاء متغیرهای طبیعی فضاهای شهری، بهزیستی

روانشناختی افراد بهتر می‌شود. همچنین، یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که تماس با طبیعت بیشترین تأثیر را بر بهزیستی روانشناختی مردم تهران دارد. در تحقیق انجام شده توسط دهقان و همکاران در سال ۱۴۰۱، به بررسی عوامل محیطی مؤثر بر سلامت روان و افسردگی در کیفیت‌های محیط شهری، پرداخته شده است. نتایج مطالعات نشان می‌دهد که کیفیت محیط مصنوع شهر به عنوان یک عامل در سطح میانی با سایر عوامل در سطوح خرد و کلان، اثر هم‌افزایی بر سلامت روان ساکنان شهر دارد. عواملی مانند نفوذپذیری، ایمنی، امنیت، غنای حسی، آسایش اقلیمی، زیبایی و اجتماع‌پذیری، به عنوان مهم‌ترین کیفیت‌ها شناخته می‌شوند. این کیفیت‌ها به صورت مستقیم و غیرمستقیم، تأثیری بر افسردگی و سلامت روان افراد دارند. در ارتباط غیرمستقیم، فعالیت بدنی، تعاملات اجتماعی، کیفیت خواب، تاب‌آوری در برابر استرس و خلق و خو نیز عوامل میانجی هستند که تأثیر برخی از کیفیت‌های محیط مصنوع را ممکن و پایدارتر می‌سازند.

با توجه به دیدگاه روانشناسی محیطی، انسان‌ها برای تجربه‌های حسی، عاطفی و معنوی خاصی در زندگی خود، به تعامل صمیمی و هم‌ذات‌پنداری با محیط اطرافشان نیازمندند. این نیازها توسط تعامل فعال با محیط زندگی شان، قابل تحقق هستند. این تعامل صمیمی و هم‌ذات‌پنداری باعث شکل‌گیری روح یا روح مکان می‌شود. از نظر روانی، روح مکان به عنوان یک کاتالیزور عمل می‌کند که محیط را به یک مکان تبدیل می‌کند. تجربه عمیق مکان، به عنوان یک ارگانیکسم زنده، نه به عنوان یک شیء، بروز می‌کند. که از طریق تعاملات متقابل پی‌درپی شکل می‌گیرد. بنابراین، روابط بین افراد و محیط‌ها نیازمند یک ثبات خاص هستند. این ویژگی‌ها را محیط توسط ترکیب نظم طبیعی و انسانی خود کسب می‌کند (Felahat, 2006). در دیدگاه روانشناسی محیطی، معنای برجسته‌ی روح مکان در تجربه رابطه نمادین بین فرد، گروه و مکان نهفته است. این رابطه قابل تفسیر و تقویت می‌باشد و می‌تواند توسط عواملی نظیر فرهنگ، منابع اجتماعی، سیاسی، تاریخی و فرهنگی دیگر تعبیر و تقویت شود. شش نوع اصلی از روابط نمادین بین انسان و محیط را سیتا لو تعریف کرده است:

ارتباط تاریخی: از طریق شناسایی تاریخی مکان، ارتباط بین انسان و محیط برقرار می‌شود، به طوری که این ارتباط مدت طولانی از زمان رخ دادن رویدادها در آن مکان را پوشش می‌دهد.

ارتباط به وا سطره از دست رفتن سرزمین: این رابطه تعلق مکانی را از طریق از دست دادن مکان و تجدید خاطره از طریق فرآیند بازسازی مکان ایجاد می‌شود.

ارتباط اقتصادی: این رابطه به واسطه مالکیت یا ارث به وجود می‌آید.

ارتباط کیهان‌شناختی: در این رابطه، حس معنوی به وجود می‌آید از طریق تطابق اسطوره‌ها و نمادها با رابطه‌های مذهبی، معنوی یا اسطوره‌شناسی.

ارتباط زیارتی: زیارت یک مکان، نشانگر تمایل به دیدار دیگران و مشارکت در مراسم است که شکل خاصی از این حس را به نمایش می‌گذارد.

ارتباط روایتی: فرد از طریق افسانه‌ها، داستان‌ها و نام‌گذاری روی مکان، با سرزمین و فضا آشنا می‌شود و پس از گذشت زمان، به آن سرزمین، تعلق پیدا می‌کند.

همانطور که اشاره شد، حس مکان یک ترکیب پیچیده از عوامل ادراکی و شناختی است که فرد یا گروهی به صورت آگاهانه یا ناخودآگاه از یک فضا یا منطقه خاص دریافت می‌کنند، شامل معانی، نمادها و کیفیت‌های متنوعی است. تحلیل معانی و مفاهیم پس از ادراک مکان، جزئی از عواملی است که حس مکان را شکل می‌دهند (Daryanto & Song, 2021; Corbett et al., 2022). در این حالت، حس مکان تنها به معنای احساس یا عاطفه یا هر رابطه‌ای با یک مکان خاص نیست، بلکه یک سیستم و ساختار شناختی است که شخص با آن احساس تعلق به سوژه‌ها، اشخاص، اشیا و مفاهیم یک مکان خاصی دارد. بنابراین، بی‌حسی به مکان باعث می‌شود که افراد قادر به زندگی در یک محیط خاص نباشند، زیرا حس مکان، توانایی فضا یا مکان برای ایجاد حس خاصی از جامعه مکانی است و با این حس مکان، ارتباط برقرار می‌شود. یک فرد با تمام مفاهیم، اشخاص و موضوعات دیگر در جهان. محل را ایمن می‌کند (Azar & Saeedi, 2023). در این زمینه، حس به معنای احساس ناشی از مرحله بعد از شناخت است، نه مرحله قبل از ادراک. به عبارت دیگر، حس مکان به معنای ایجاد احساسات است و نقش شخصیت و تجربیات گذشته فرد در درک این احساسات بسیار مؤثر است (Boley, 2021). بنابراین، فضایی که حس مکان و ارتباط تعلق را در فرد به وجود می‌آورد، به مکان تبدیل می‌شود و دیگر به عنوان یک فضا درک نمی‌شود. در نتیجه، مکان به عنوان یک مفهوم کلی شناخته می‌شود که افراد تمام فعالیت‌ها و رویدادها را با آن مرتبط می‌کنند (Hosseini & SanVansan, 2023). به عنوان مثال، زمانی که افراد وارد یک مسجد می‌شوند، با مکان مسجد و ارتباط آنها با آن مواجه می‌شوند، نه با شکل مجردی از آن. افراد، نماز و فعالیت‌های دیگر وجود دارد و توانایی مکان در فراهم کردن احساس تعلق به مکان مسجد از طریق این عوامل و فعالیت‌ها نشأت می‌گیرد (Nikraves & GhasemiSichani, 2014). گروه دوم از عوامل شکل‌دهنده روح مکان، عوامل کالبدی هستند که بر اساس نظریه فریتز استیل، از اهمیت بالاتری در ادراک و حس مکان برخوردارند. این عوامل شامل اندازه مکان، درجه محفظه، کنتراست، مقیاس،

نسبت، مقیاس انسانی، فاصله، بافت، رنگ، بو، صدا و تنوع بصری است (Mousavi et al, 2023). به علاوه، عوامل دیگری مانند هویت، تاریخ، تخیل و توهم، رمز و راز، لذت، شگفتی، امنیت، سرزندگی، اشتیاق و حافظه نیز به عنوان عواملی که بر رابطه نزدیک با مکان تأثیر می‌گذارند، معرفی می‌شوند (Rahimi et al, 2022). با توجه به سالوا سن، حس مکان از تعامل سه عنصر موقعیت، منظره و درهم‌تنیدگی فردی به وجود می‌آید. هر یک از این عناصر به تنهایی قادر به ایجاد حس مکان کافی نیستند. بر اساس دیدگاه او، عوامل مختلفی مانند کسالت، یکنواختی ساختمان‌ها و ظهور عصر دیجیتال به عنوان یک تهدید برای روح مکان در نظر گرفته می‌شوند (Jennath & Nidhish, 2016).

جدول ۱. شاخص‌های مستندسازی شده از پژوهش‌های پیشین

نویسندگان	عنوان	شاخص‌ها	روش پژوهش
Peykani et al, 2019	مکان و فضا‌های عمومی در محیط‌های شهری با رویکرد روانشناسی محیطی	محافظت، آسایش و لذت	کتابخانه‌ای
Arasteh & Hendarzadeh, 2020	تبیین معیارهای مؤثر بر تجربه حضور شهروندان و ارتقای سلامت روانی آنها در محیط‌های تفرجگاهی طبیعی شهر تبریز	آسایش، آرامش و زیبایی	تحلیل محتوا
Alizadeh & Mohammadi, 2020	تحلیلی بر تأثیر سطح رضایت از پایداری کالبدی محیطی بر مولفه‌های کیفیت زندگی ساکنان در محلات شهری. نمونه موردی: محلات مرکزی شهر اردبیل	سلامت، ابعاد کالبدی، کیفیت محیط	آماره استنباطی
Neginjahi et al, 2017	تبیین نسبت رابطه انسان و مکان در فرآیند طراحی معماری با رویکرد پدیدارشناسی	روح مکان، هویت مکان، وابستگی به مکان و دلبستگی به مکان	تحلیل محتوا
Yao, Liu & Xiang, 2022	تجزیه و تحلیل ادراک شهروندان چینی و تفاوت‌های آن از روح شهر: مطالعه موردی شهر هفی	آشنایی با روح شهر، شناخت روح شهر، تمایل به حمایت از روح شهر، اهمیت روح شهر،	آماره استنباطی

مواد و روش تحقیق

هدف پژوهش تعیین روابط علی بین متغیرهای مستقل مؤلفه‌های کالبدی و متغیرهای وابسته روح مکان و روحیه شهروندان با تأکید بر روانشناسی محیطی است. ارتباطات علی بین متغیرهای پژوهش با استفاده از تحلیل رگرسیون تک متغیره (برای مطالعه تأثیر هم‌زمان متغیرهای مستقل بر روی متغیر وابسته) و تحلیل مسیر (برای مطالعه تأثیرات غیرمستقیم متغیرهای مستقل بر وابسته) بررسی شد. پژوهش حاضر از نوع کاربردی، روش پژوهش حاضر از نظر ماهیت توصیفی-تحلیلی و از نوع پیمایشی و بهره‌گیری از مدل معادلات ساختاری است. از تکنیک پرسشنامه محقق ساخته و مستندسازی شده به جدول پیشینه پژوهش؛ اطلاعات و داده‌ها گردآوری شد. ابتدا این پژوهش توسط اساتید و متخصصین مورد بررسی قرار گرفت و اصلاح شد. پایای پرسشنامه نیز توسط ضریب آلفای کرونباخ $0/890$ محاسبه شد. برای محاسبه روایی پرسشنامه‌ها از روش روایی همگرا استفاده شد. روایی همگرا باید از میانگین واریانس استخراج شده (AVE) محاسبه شود. روایی همگرا زمانی وجود دارد که AVE از $0/5$ بزرگتر باشد. جامعه پژوهش از طریق فرمول کوکران نیز 384 نفر است. جامعه آماری این پژوهش براساس سرشماری سال 1395 جمعیت شهر رشت که 679995 نفر است، می‌باشد؛ روش حجم نمونه‌گیری تصادفی و بین ساکنان و شهروندان مراجعه کننده به فضای محلات برای انجام امور روزمرگی در سطح محله مورد بررسی قرار گرفت. که با شاخص کفایت نمونه‌گیری و همچنین آزمون بارتلت محاسبه شده‌است. برای مقایسه وضعیت رضایت شهروندان از ضریب همبستگی پیرسون، تحلیل عاملی و رگرسیون استفاده شد. در نهایت با استفاده از روش رگرسیون چندگانه مدل تحلیلی با استفاده از ضرایب استاندارد شده هریک از معیارها محاسبه شده‌است. و در نهایت،

برای تحلیل نتایج پرسش‌نامه‌ها، و تأثیر مؤلفه‌ها با استفاده از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری استفاده شده است. از این رو قابل ذکر می‌باشد که برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم‌افزار SPSS 25 و از SmartPLS برای محاسبه شاخص‌های برازش داده مدل و برای ارائه مدل تحلیلی ساختاری متغیرهای پژوهش استفاده شده است.

جدول ۲. پایایی متغیرهای پژوهش (منبع: محاسبات نگارندگان)

نام متغیر	میزان آلفای کرونباخ	AVE
مؤلفه‌های کالبدی	۰.۸۳	۰.۷۸۶
روح مکان	۰.۸۶	۰.۷۹۲
روحیه شهروند شهروندان	۰.۸۸	۰.۷۶۳

(نگارندگان، ۱۴۰۲)

بحث و ارائه یافته‌ها

آزمون ضریب همبستگی

برای بررسی رابطه بین مؤلفه‌های کالبدی، روح مکان و روحیه شهر و شهروندان، از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. نتایج آزمون همبستگی نشان می‌دهد که سه مؤلفه (مؤلفه کالبدی، روح مکان و روحیه شهر و شهروندان) رابطه مثبتی با یکدیگر دارند. به بیان دیگر، هرچه عملکرد مؤلفه‌های کالبدی با توجه به رویکرد روانشناسی محیطی در سطح محله تقویت شود، می‌تواند منجر به افزایش روح مکان و روحیه شهر و شهروندان شود و بالعکس. این نتیجه نشان می‌دهد که بهبود عملکرد مدیریت شهری به زندگی شهروندان ارتباط مثبتی دارد (ضریب همبستگی ۰.۷۰۵) و می‌تواند به روح مکان و روحیه شهروندان مؤثر باشد.

جدول ۳. آزمون ضریب همبستگی پیرسون

مؤلفه‌های کالبدی	روح مکان	روحیه شهر و شهروندان
همبستگی پیرسون	۰/۸۶۷**	۰/۵۲۴**
معناداری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
تعداد	۳۷۸	۳۸۳
همبستگی پیرسون	۰/۸۶۷**	۰/۵۶۸**
معناداری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
تعداد	۳۷۸	۳۷۵
همبستگی پیرسون	۰/۵۲۴**	۰/۵۶۸**
معناداری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
تعداد	۳۸۳	۳۷۵

(نگارندگان، ۱۴۰۲)

با توجه به نتایج آزمون همبستگی پیرسون، می‌توان نتیجه گرفت که مؤلفه‌های کالبدی تأثیر قابل توجهی در ارتقای روح مکان و روحیه شهروندان دارند. در این بین، مؤلفه کالبدی تأثیر بیشتری در افزایش روح مکان دارد. به عبارت دیگر، احساس امنیت، دسترسی به خدمات و امکانات فضای عمومی، سرزندگی و شادابی، آرامش و احساس رضایت در طراحی فضاهای شهری و محلات، تأثیر قابل توجهی در تقویت روح مکان محله‌ها دارد. پس از آن، روح مکان بیشترین همبستگی را با روحیه شهر و شهروندان نشان می‌دهد. با توجه به این رویکرد، شهروندان نسبت به محل زندگی خود شناخت خاصی دارند که شامل حس مشارکت، وابستگی به تعامل اجتماعی در محله، حس تعهد ذهنی و روحی به محله، حس راحتی در محله و غیره است. این عوامل ارتباط تنگاتنگی با افزایش روحیه شهروندان و شهر دارند. همچنین، شاخص‌های این روحیه شهر و شهروندان ارتباط نزدیکی با مؤلفه‌های کالبدی دارند. بنابراین، طراحی و مدیریت شهری با بهره‌گیری از روح مکان و روحیه شهروندان به کالبد شهر و زندگی شهروندان معنا می‌بخشد و به آن‌ها هویت و تشخیص می‌دهد. این موضوع به اعتماد و ارتباط متقابل شهروندان با طراحی و مدیریت شهری کمک کرده و مشارکت آن‌ها را در سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری‌های محلی جذب می‌کند که به افزایش و تقویت روحیه شهروندان منجر می‌شود و به روح بخشی به محلات شهر می‌انجامد.

آزمون تحلیل عاملی اکتشافی

با استفاده از آزمون کرویت بارتلت و معیار KMO، تناسب کلی نمونه‌ها برای تحلیل عاملی بررسی شد. نتایج آزمون کرویت بارتلت و مقدار عددی معیار KMO نشان می‌دهند که داده‌ها مناسب برای انجام تحلیل عاملی هستند. مقدار سطح معنی‌داری آزمون کرویت بارتلت (Sig)

(0.0001 = مقدار عددی معیار KMO که بالاتر از ۰/۵ است، نشان می‌دهد که داده‌ها قابل قبول هستند و می‌توان از آن‌ها برای تحلیل عاملی استفاده کرد.)

جدول ۴. مقدار عددی KMO و آزمون کرویت بارتلت

KaiserMeyerOlkin Measure of Sampling Adequacy.		0/785
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. ChiSquare	55012/597
	Df.	3160
	Sig.	0/000

(نگارندگان، ۱۴۰۲)

براساس آزمون کیسیر، می‌توان تأثیر هر عامل را در توضیح واریانس کلیه متغیرها مورد تحلیل قرار داد. بر اساس جدول زیر، فقط عواملی که مقدار ویژه آنها بیشتر از یک است، انتخاب می‌شوند. بنابراین، با توجه به نتایج این جدول، به نظر می‌رسد ۱۰ عامل مقدار ویژه بالاتر از ۱ دارند و در تحلیل به نظر می‌رسند. تقریباً ۹ عامل می‌توانند حدود ۷۵ درصد از تغییرپذیری (واریانس) متغیرها را توضیح دهند. میزان اهمیت عوامل متفاوت است و به نسبت متفاوتی است. به عنوان مثال، اهمیت و نقش عامل اول بیش از ۶ برابر عامل دهم است. در این تحلیل، عامل اصلی، یعنی عامل شماره ۱، تقریباً ۱۹/۳۳ درصد از واریانس را تشکیل می‌دهد. عوامل دوم تا دهم به ترتیب مقادیر ۱۰/۹۷، ۹/۷۷، ۷/۸۷، ۷/۳۹، ۷/۰۲، ۵/۰۷، ۴، ۳/۸۱ و ۳/۴۸ درصد از واریانس را تشکیل می‌دهند. به دلیل اینکه مقدار ویژه مؤلفه‌های بعدی کمتر از ۱ است، آنها از نظر آماری معنی‌دار نیستند و نمی‌توان آنها را در تحلیل‌های بعدی استفاده کرد.

جدول ۵. واریانس کل توضیح داده شده

	مقادیر ویژه اولیه			استخراج مجموع بارهای مربعی			مجموع بارهای مربعی		
	کل	درصد واریانس	درصد تجمعی	کل	درصد واریانس	درصد تجمعی	کل	درصد واریانس	درصد تجمعی
1	۳۷/۳۸۹	۴۶/۷۳۷	۴۶/۷۳۷	۳۷/۳۸۹	۴۶/۷۳۷	۴۶/۷۳۷	۶/۱۲۱	۱۹/۳۲۸	۱۹/۳۲۸
2	۱۵/۱۹۴	۱۸/۹۹۲	۶۵/۷۲۹	۱۵/۱۹۴	۱۸/۹۹۲	۶۵/۷۲۹	۳/۶۱۲	۱۰/۹۷۷	۳۰/۳۰۵
3	۲/۹۱۰	۳/۶۳۷	۶۹/۳۶۶	۲/۹۱۰	۳/۶۳۷	۶۹/۳۶۶	۳/۱۰۹	۹/۷۷۹	۴۰/۰۸۴
4	۲/۱۱۷	۲/۶۴۷	۷۲/۰۱۳	۲/۱۱۷	۲/۶۴۷	۷۲/۰۱۳	۳/۳۱۰	۷/۸۷۸	۴۷/۹۶۲
5	۱/۸۶۷	۲/۳۳۴	۷۴/۳۴۷	۱/۸۶۷	۲/۳۳۴	۷۴/۳۴۷	۲/۱۰۵	۷/۳۹۰	۵۵/۳۵۲
6	۱/۴۶۵	۱/۸۳۱	۷۶/۱۷۷	۱/۴۶۵	۱/۸۳۱	۷۶/۱۷۷	۲/۹۵۱	۷/۰۲۳	۶۲/۳۷۵
7	۱/۲۵۱	۱/۵۶۴	۷۷/۷۴۲	۱/۲۵۱	۱/۵۶۴	۷۷/۷۴۲	۱/۱۳۱	۵/۰۷۲	۶۷/۴۴۷
8	۱/۱۷۸	۱/۴۷۲	۷۹/۲۱۴	۱/۱۷۸	۱/۴۷۲	۷۹/۲۱۴	۱/۶۸۴	۴/۰۰۸	۷۱/۴۵۵
9	۱/۱۴۴	۱/۴۳۱	۸۰/۶۴۴	۱/۱۴۴	۱/۴۳۱	۸۰/۶۴۴	۱/۶۰۱	۳/۸۱۰	۷۵/۲۶۵

(نگارندگان، ۱۴۰۲)

با توجه به همبستگی عوامل استخراج شده با شاخص‌ها، عوامل مورد نظر در جدول زیر نامگذاری شده‌اند. برای تعیین نوع دوران عوامل (متعامد یا مورب)، ابتدا تحلیل عاملی با دوران مورب و با استفاده از روش دایرکت اوبلیمین انجام شده و سپس ماتریس ضرایب همبستگی بین عوامل استخراج شده مورد بررسی قرار می‌گیرد.

نام‌گذاری عوامل و بار عاملی آن‌ها

در مرحله بعد، با توجه به انجام تحلیل عاملی روی شاخص‌های مورد بررسی، ماتریس دورانی تشکیل می‌شود. بر اساس نتایج این تحلیل، ده عامل اصلی شناسایی شده‌اند که عبارتند از:

عامل اول، که مقدار ویژه آن در جدول شماره ۵ نشان داده شده است، مقدار ویژه ۶/۱۲ دارد و به تنهایی ۱۹/۳۳ درصد از واریانس متغیرها را تشکیل می‌دهد و بیشترین تأثیر را در میان ۹ عامل مؤثر دارد. این عامل با متغیرهایی مانند حمل و نقل عمومی، ادرس‌پذیری، نظافت محیطی، مبلمان شهری، دسترسی به خدمات محله‌ای و امکانات فضاهای عمومی همبستگی مثبت و بالایی دارد. از این رو، می‌توان این عامل را عامل عینی مؤلفه‌های کالبدی نامید.

عامل دوم، که مقدار ویژه آن ۳/۶۱ است و ۱۰/۹۷ درصد از واریانس را تشکیل می‌دهد، متغیرهایی مانند احساس امنیت، تمایل به ادامه سکونت، خاطره‌انگیز محله، سرزندگی و شادابی، و احساس مسئولیت در محله را بارگذاری می‌کند. از این رو، می‌توان این عامل را عامل ذهنی مؤلفه‌های کالبدی نامید.

عامل سوم: مقدار ویژه این عامل برابر با ۳/۱۰ است و حدود ۹/۷۷ درصد از واریانس را شامل می‌شود. این عامل با شش شاخص احساس رضایت، شناخت خاص، هویت خاص، تعلق خاطر و ... همبستگی دارد. با توجه به شاخص‌های ذکر شده، می‌توان این عامل را به عنوان عامل مربوط به هویت خاص مکان نامید.

عامل چهارم: مقدار ویژه این عامل ۳/۳۱ می‌باشد که ۷/۸۷ درصد از واریانس را در برمی‌گیرد. شاخص‌هایی که در عامل چهارم بازگذاری شده‌اند، عبارت‌اند از: دفاع از انتقاد محله، ارزش‌های شخصی و اشتراک با محله. با توجه به ماهیت این شاخص‌ها می‌توان این عامل را به عنوان عامل ارزش‌های انسانی نامید.

عامل پنجم: مقدار ویژه این عامل ۲/۱۰ می‌باشد که ۷/۳۹ درصد از واریانس را در برمی‌گیرد. این عامل با شاخص‌های لذت و تفریح در محله، حس راحتی، خاطرات و تجربیات در محله دارای همبستگی است. بر این اساس، این عامل را می‌توان عامل **خاطرات جمعی** نامید. **عامل ششم:** مقدار ویژه این عامل برابر با ۲/۹۵ است که حدود ۷/۰۲ درصد از واریانس را شامل می‌شود. شاخص‌هایی که در عامل ششم بازگذاری شده‌اند، شامل حس تعهد، تعامل اجتماعی، اشتراک زیاد شهروندان با محله، نام و شهرت هستند. با توجه به ماهیت این شاخص‌ها، می‌توان این عامل را عامل مربوط به **احساس تعلق و راحتی** نامید.

عامل هفتم: مقدار ویژه این عامل برابر با ۱/۱۳ است که حدود ۵/۰۷ درصد از واریانس را شامل می‌شود. این عامل با شش شاخص شرایط بهداشتی، شادابی روحی ساکنان، بهداشت روحی و روانی ساکنان، تقویت روحیه ساکنان و سلامت روحی همبستگی دارد. با توجه به شاخص‌های ذکر شده، این عامل را می‌توان عامل مربوط به **بهداشت روحی شهروندان** نامید.

عامل هشتم: مقدار ویژه این عامل ۱/۶۸ می‌باشد که ۴ درصد از واریانس را در برمی‌گیرد. این عامل با شاخص‌های اضطراب شهروندان، حس و حال شرکت در فعالیت‌های محله، امید به زندگی، آرامش در محله، ارتباط با ساکنین محله، عملکرد نهادهای محله-ای در زمینه بهداشت، سر و صدای وسایل نقلیه در محله، تسهیلات عمومی برای رفاه شهروندان، مبلمان در محیط محله نسبت به روحیه شهروندان در محله همبستگی دارد. این عامل را می‌توان عامل **سلامت روحی شهروندان** نامید.

عامل نهم: مقدار ویژه این عامل برابر با ۱/۶۰ است که حدود ۳/۸۱ درصد از واریانس را شامل می‌شود. شاخص‌هایی که در عامل نهم بازگذاری شده‌اند، شامل گذران اوقات فراغت، طراحی و شکل خیابان‌ها و معابر، فضای دوستانه محله، اغتشاشات بصری در محله و مناظر زیبای موجود در محله و ... هستند. با توجه به ماهیت این شاخص‌ها، می‌توان این عامل را عامل مربوط به **سلامت بصری و کالبدی** محلات نامید.

شاخص‌های این عامل براساس نتایج تحلیل عاملی کمترین نقش را در تقویت روح مکان و روحیه شهروندان داشته است. با توجه به آنچه گفته شد، عوامل مؤثر بر روح مکان و روحیه شهر و شهروندان را می‌توان به شکل مدلی همانند شکل ۱ ارائه نمود.

جدول ۶. عامل‌های استخراجی از شاخص‌ها و بارعاملی آن‌ها

مؤلفه	عامل	بار عاملی	نام‌گذاری عوامل
مؤلفه‌های کالبدی	دسترسی به حمل و نقل عمومی در این محله بهتر انجام می‌شود.	۰/۶۷۲	عوامل عینی مؤلفه‌های کالبدی
	این محله از لحاظ معابر (کوچه و خیابان) ادرس پذیر است.	۰/۵۷۷	
	وضعیت نظافت محیطی این محله را دوست دارم.	۰/۷۵۸	
	مبلمان شهری این محله متناسب با نیاز شهروندان است.	۰/۷۱۶	
	دسترسی به خدمات محله‌ای در این محله راحت است.	۰/۶۵۸	
	امکانات فضاهای عمومی در این محله خوب است.	۰/۶۸۱	
	ترتیبات ساختمانی و بلوک‌های این محله تا حدی مناسب است.	۰/۷۶۱	
	فواصل معابر در درون این محله مناسب است.	۰/۵۶۳	
	در این محله احساس امنیت می‌کنم.	۰/۶۴۸	
	تمایل به ادامه سکونت در این محله را دارم	۰/۷۳۳	
محله و فضای آن برای من خاطره‌انگیز است.	۰/۷۵۱		
فضاهایی عمومی این محله، دارای سرزندگی و شادابی است	۰/۷۹۳		
در مقابل حفظ و نگهداری از محله، احساس مسئولیت می‌کنم	۰/۵۷۷		
ساختمان‌های این محله دارای جذابیت هستند	۰/۷۴۳		
بافت تاریخی این محله به من احساس آرامش می‌دهد.	۰/۷۶۴		

مؤلفه	عامل	بار عاملی	نام‌گذاری عوامل
روح مکان	این محله نسبت به محلات دیگر معنای خاصی از زندگی را برای من تداعی می‌کند.	۰/۸۲۱	مکان هویت‌مندی خاص مکان
	از بودن در این محله احساس رضایت دارم.	۰/۷۷۷	
	نسبت به این محله شناخت خاصی دارم.	۰/۷۱۳	
	این محله برای من دارای هویتی خاص است.	۰/۷۸۵	
	من به این محله تعلق خاطر دارم.	۰/۸۲۷	
	احساس می‌کنم این محله بخشی از وجود من است.	۰/۸۳۳	
	من خودم را از ساکنان محلی اینجا می‌دانم.	۰/۷۴۲	ارزش‌های انسانی
	وقتی کسی از این محله انتقاد می‌کند، از آن دفاع می‌کنم.	۰/۸۰۲	
	فضای محله - ای موجود، با ارزش‌های شخصی من همخوانی دارد.	۰/۷۹۲	
	احساس می‌کنم، مردم این محله اشتراکات زیادی باهم دارند.	۰/۷۴۹	خاطرات جمعی
	از این محله بیشتر از محله دیگری لذت می‌برم.	۰/۷۹۷	
	این محله هر آنچه را که نیاز دارم بهتر از هر محله دیگری برایم فراهم می‌کند.	۰/۷۵۳	
	من محله دیگری را برای تفریحی که در اینجا انجام می‌دهم جایگزین نمی‌کنم.	۰/۷۵۱	
	در این محله حس راحتی، همانند خانه‌ام را دارم.	۰/۷۹۴	احساس تعلق و راحتی
	این محله برایم خاطرات و تجربیات والدینم را یادآوری می‌کند.	۰/۵۸۸	
	به این محله حس تعهد دارم.	۰/۸۰۸	
	حس مشارکت ساکنان محله را تحسین می‌کنم.	۰/۸۱۹	
	تعامل اجتماعی ساکنان در محله سبب وابستگی من به محله می‌شود.	۰/۸۳۹	
	خودم را اهل این محل معرفی می‌کنم و به آن افتخار می‌کنم.	۰/۷۳۸	
	این محله برایم ارزش دارد.	۰/۸۲۰	
احساس می‌کنم، مردم این محله اشتراکات زیادی باهم دارند.	۰/۸۷۳		
نام و شهرت محله حس خوبی برای من ایجاد می‌کند.	۰/۸۱۱		
مناظر و محیط محله حس خوبی برایم ایجاد می‌کند.	۰/۸۱۶		
احساس می‌کنم این محله بخشی از وجود من شده است.	۰/۶۶۴		
من از ماندن در محله خود بیش از هر چیز دیگری دلبستگی دارم.	۰/۷۶۹		
اتفاقات و بخش‌های مهمی از زندگی من و خانواده‌ام در این محله بوده است (مثل دوران کودکی، ازدواج، تولد یا مرگ عزیزان...)	۰/۸۰۶	روحیه شهر و شهروندان	
شرایط بهداشتی محله نسبت به محله‌های دیگر مناسب است.	۰/۷۷۴		
محله سبب شادابی روحی ساکنان می‌شود.	۰/۵۶۰		
محله دارای بهداشت روحی روانی برای ساکنان محله است.	۰/۶۱۵		
فضاهای متعدد برای استراحت و گفت‌وگو در محله سبب تقویت روحیه ساکنان می‌شود.	۰/۶۵۹		
نظافت و پاکیزگی در محله بر روحیه ساکنان محله تأثیر دارد.	۰/۷۱۹		
سلامت روحی محله سبب دوری ساکنان محله از استرس روحی می‌شود.	۰/۷۲۴		
اضطراب شهروندان با قرارگیری در محله برطرف می‌شود.	۰/۶۴۶		
ساکنان محله حس و حال شرکت در فعالیت‌های محله را دارند.	۰/۶۰۴		
رفتار ساکنان محله با شهروندان از لحاظ روحی اثر بخش است.	۰/۶۶۹		
امید به زندگی در بین ساکنان محله سبب تقویت روحیه آن‌ها می‌گردد.	۰/۷۴۲		
وجود طراوت در محله، روحیه ساکنان و شهروندان را تقویت می‌کند.	۰/۷۱۲		
آرامش محله باعث سلامت روحی شهروندان شده است.	۰/۷۰۹		
مبلمان در محیط محله نسبت به روحیه شهروندان چیده شده است.	۰/۸۱۷		
سر و صدای وسایل نقلیه در محله بر روحیه شهروندان چقدر تأثیر دارد؟	۰/۷۵۳		
این محله برای روحیه شهروندان لذت‌بخش است.	۰/۵۹۲		
این محله از لحاظ روحی برای شهروندان بی‌خطر است.	۰/۶۵۵		
عملکرد نهادهای محله - ای در زمینه بهداشت بر روحیه ساکنان مؤثر است.	۰/۷۰۷		

مؤلفه	عامل	بار عاملی	نام‌گذاری عوامل
سلامت بصری و کالبدی محلات	امکانات تفریحی محله بر روحیه شهروندان در زمان گذران اوقات فراغت تا چه حدی مؤثر است.	۰/۶۳۸	
	طراحی و شکل خیابان‌ها و معابر در ایجاد حس امنیت بر روحیه شهروندان تأثیر دارد.	۰/۷۱۳	
	امنیت برای رفت و آمد در معابر در شبانه روز بر روحیه ساکنان محله مؤثر است.	۰/۶۵۸	
	فضای دوستانه محله در روحیه من مؤثر است.	۰/۶۳۹	
	پیاده روی در محله سبب تقویت روحیه و سرزندگی محله می‌شود.	۰/۶۸۹	
	معابر و خیابان‌های محله در روحیه شهروندان مؤثر است	۰/۷۳۷	
	محله از لحاظ نورپردازی روحیه شهروندان را تقویت می‌کند	۰/۷۴۷	
	رنگ (رنگ مصالح و نمای ساختمان‌ها) مورد استفاده در محله بر روحیه شهروندان مؤثر است.	۰/۶۹۰	
	مکان‌های آرامش بخش در محله بر روحیه ساکنان مؤثر است.	۰/۶۹۷	
	اغتشاشات بصری در محله سبب تضعیف روحیه ساکنان محله می‌شود؟	۰/۶۸۹	
	منظر زیبای موجود محله سبب تقویت روحیه ساکنان می‌شود.	۰/۷۰۶	
	فضای سبز موجود در محله، روحیه مثبت من را تقویت می‌کند.	۰/۶۵۹	
	تنوع فعالیت‌ها در محله سبب تقویت روحیه محله می‌شود.	۰/۶۹۴	
	اختلاط کاربری در تقویت روحیه محله مؤثر است.	۰/۶۸۲	
	نقاط حرکت در محله سبب تقویت سرزندگی و روحیه محله می‌شود.	۰/۶۹۲	
	تجربیات حسی استفاده‌کنندگان از فضاهای محله با در میان گذاشتن با همسایگان سبب تقویت روحیه محله می‌گردد.	۰/۶۴۷	
سازگاری محله (با افراد غریبه و یا کاربری‌ها و فعالیت‌ها) برای شهروندان موجب تقویت روحیه و نقش محله در شهر می‌گردد	۰/۷۲۱		
حس تعامل شهروندان در محیط محله روحیه محله را در شهر تقویت می‌کند.	۰/۶۷۲		

(نگارندگان، ۱۴۰۲)

مدل معادلات ساختاری

به‌منظور تعیین و بررسی تأثیر دقیق‌تر میزان کل مؤلفه‌های کالبدی بر روح مکان و روحیه شهروند شهروندان در بین شهروندان ساکن در محلات رشت از مدل معادلات ساختاری بهره‌گرفته شده‌است. در پژوهش با استفاده از روش مدل‌سازی ساختاری به آزمون مدل‌های معادلات ساختاری پژوهش پرداخته شده‌است. رویکرد در این پژوهش، رویکرد دو مرحله‌ای است؛ بدین معنی که پس از تدوین مدل نظری پژوهش لازم است تا به بحث برآورد مدل یا به عبارتی دیگر برآورد پارامترهای مدل و تحلیل شاخص‌های جزئی و کلی مدل پرداخت تا مشخص گردد که آیا داده‌های تجربی در مجموع مدل نظری تدوین شده است یا خیر.

یکی از روش‌های بررسی روایی و اگری مدل معادلات ساختاری روش فورنل-لارکر است، که این روش باید سطر اصلی آن بیشتر از ۰/۵ باشد که در ادامه درباره روایی و اگری روش فورنل-لارکر (۱۹۸۱) مطرح شده است. آزمون بار عرضی، از معیارهای ارزیابی روایی و اگراست که آزادی بیشتری دارد. در این آزمون انتظار می‌رود بار هر معرف برای متغیر مکنون از بارهای عرضی یا بار آن معرف برای سایر متغیرهای مکنون بیشتر باشد. آزمون بار عرضی، ارزیابی روایی را در سطح معرف فراهم می‌کند. معیار فورنل-لارکر بین روح مکان ۰/۹۵۱، بین روحیه شهر و شهروندان ۰/۸۹۹ و بین مؤلفه‌های کالبدی ۰/۹۹۸ است که ماتریس اصلی متغیرهای را نشان می‌دهد و بیشتر از سایر متغیرها نیز می‌باشد که نشان از معنیر بودن عوامل دارد.

جدول ۹. معیار فورنل لارکر

مؤلفه‌های کالبدی	روح مکان	روحیه شهر و شهروندان	مؤلفه‌های کالبدی
	۰/۹۵۱		روح مکان
	۰/۶۹۴	۰/۸۹۹	روحیه شهر و شهروندان
۰/۹۹۸	۰/۸۷۶	۰/۶۷۹	مؤلفه‌های کالبدی

(نگارندگان، ۱۴۰۲)

در آزمون مدل‌سازی معادلات ساختاری حداقل مربعات جزئی، ابتدا ارتباط مستقیم بین ابعاد مدل بررسی شد. نتیجه نشان داد که روحیه شهروندان با مؤلفه‌های کالبدی و روح مکان رابطه مستقیمی دارد و این ارتباط آماری معنادار است، به این معنی که مقدار p values برابر با

صفر است. بنابراین، با توجه به اهمیت بیشتر مؤلفه‌های کالبدی، می‌توان افزایش روح مکان و روحیه شهروندان را تحقق داد. در مرحله بعد، مشاهده شد که افزایش روح مکان نیز با روحیه شهروندان رابطه معنادار و مستقیمی دارد، به این معنی که مقدار p values برابر با $0/001$ است که کمتر از $0/05$ است. آزمون ضریب مسیر تی در این پژوهش نشان می‌دهد که تأثیر مؤلفه‌های کالبدی بر افزایش روح مکان برابر با $0/876$ است و تأثیر مؤلفه‌های کالبدی بر روحیه شهر و شهروندان برابر با $0/305$ و تأثیر روح مکان بر روحیه شهر و شهروندان برابر با $0/426$ است. از این میان، مشاهده می‌شود که مؤلفه‌های کالبدی تأثیر قابل توجهی بر افزایش روح مکان و روحیه شهر و شهروندان دارند و جهت این تأثیرات مثبت است.

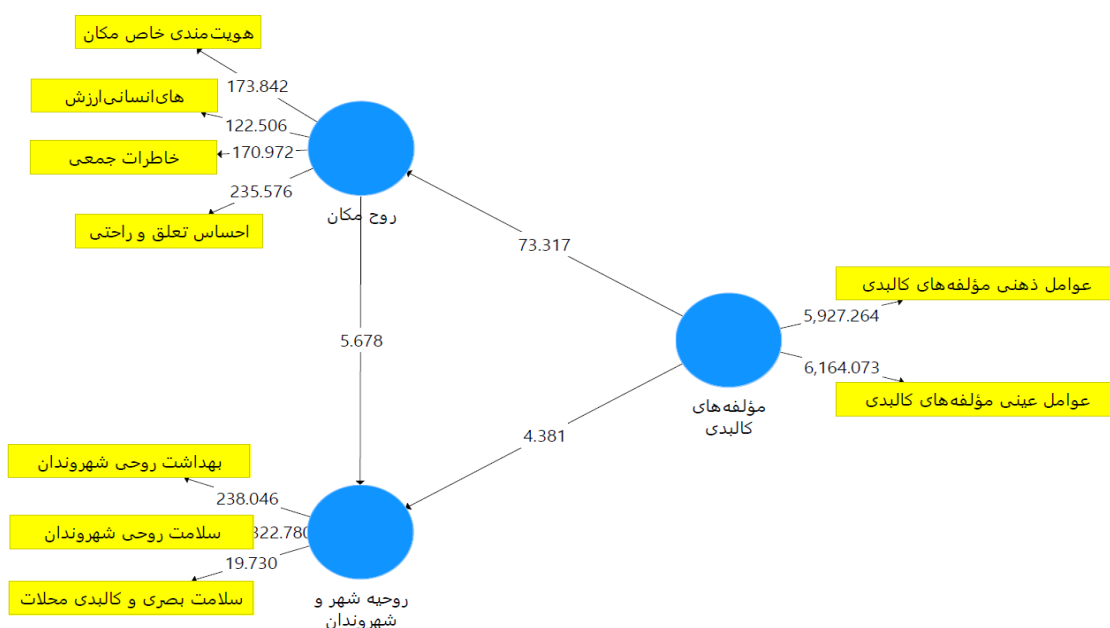
جدول ۷. ضرایب مسیر تی عوامل پژوهش

P Values	t-value آماره	ضریب تعیین	ضریب اثر	
$0/000$	۵/۶۷۸	$0/۵۰۳$	$0/۴۲۶$	روح مکان < روحیه شهر و شهروندان
$0/000$	۷۳/۳۱۷	$0/۷۶۸$	$0/۸۷۶$	مؤلفه‌های کالبدی < روح مکان
$0/000$	۴/۳۸۱	$0/۵۰۳$	$0/۳۰۵$	مؤلفه‌های کالبدی < روحیه شهر و شهروندان

(نگارندگان، ۱۴۰۲)

در ادامه، مدل معادلات ساختاری با استفاده از نرم‌افزار SmartPLS تحلیل شده است. در این مدل، اعداد روی مسیرها نمایانگر ضرایب مسیر و اعداد درون متغیرهای موجود نشان‌دهنده میزان واریانس است که توسط متغیرهای وابسته تبیین می‌شود. همچنین، مقادیر t روی مسیرها نیز نشان می‌دهند که آیا این ارتباطات معنادار هستند یا خیر.

مقادیر برآورد شده در جدول بالا بیانگر آن است که مؤلفه‌های کالبدی به ترتیب $0/۸۸$ و $0/۳۰$ از واریانس متغیر روح مکان و روحیه شهر و شهروندان را مورد تبیین قرار می‌دهد، با در نظر گرفتن مقادیر مربوط با حجم مؤثر شاخص ضریب تعیین این مقدار در حد قوی یعنی $0/۷۷$ و $0/۵۰$ برآورد می‌گردد، به عبارت دیگر مؤلفه‌های کالبدی در ابعاد مختلف با حد قوی توان تبیین واریانس متغیر روح مکان و روحیه شهر و شهروندان را دارد. اثر متغیر مؤلفه‌های کالبدی بر روح مکان و روحیه شهر و شهروندان به لحاظ آماری معنادار است. بنابراین فرضیه کلی پژوهش مبنی بر اینکه متغیر مؤلفه‌های کالبدی بر روح مکان و روحیه شهر و شهروندان تأثیر دارد تأیید می‌گردد. با توجه به مقدار ضریب تأثیر می‌توان تبیین کرد که اثر مؤلفه‌های کالبدی بر متغیر روح مکان و روحیه شهر و شهروندان مثبت، مستقیم و در حد متوسط به بالا برآورد می‌گردد، به این معنا که افزایش میزان مؤلفه‌های کالبدی می‌تواند در حد بالایی منجر به تقویت روح مکان و روحیه شهر و شهروندان گردد.

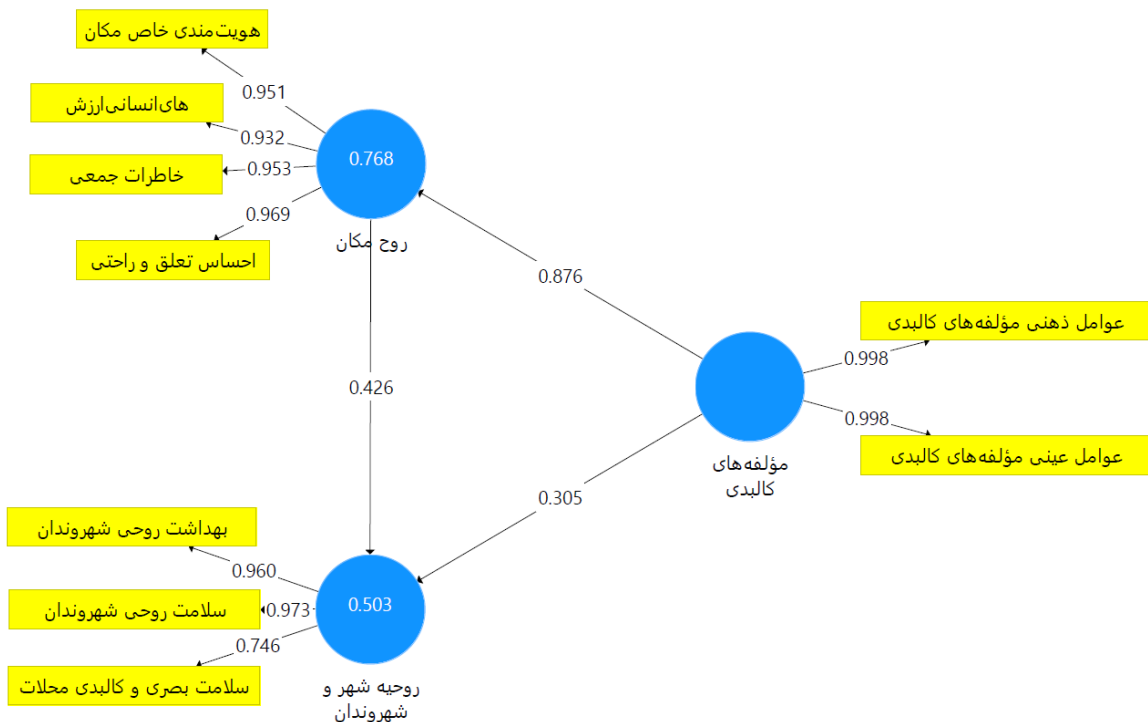
شکل ۱. مقدار تی مؤلفه‌های اصلی پژوهش (ترسیم: نگارندگان، ۱۴۰۲)

برای آزمون فرضیه‌های اول و دوم از آزمون معناداری تی استفاده می‌شود. در صورتی که مقدار این اعداد از قدرمطلق $\pm 1/96$ بیشتر شوند، درستی رابطه بین سازه‌ها و در نتیجه، تأیید فرضیه‌های پژوهش در سطح اطمینان ۹۵ درصد را نشان می‌دهند. همان‌طور که در شکل ۲ مشخص است، تحلیل داده‌ها نشان داد عوامل کالبدی با ضریب مسیر $(0/876)$ و ضریب معناداری $(4/381)$ بر روحیه شهر و شهروندان مؤثرند.

فرضیه اول: به نظر می‌رسد بین مؤلفه‌های کالبدی با روح مکان و روحیه شهروندان رابطه معناداری وجود دارد. با توجه به ضریب مسیر $0/876$ و آماره t -value به مقدار $73/137$ و آماره t -value بیشتر از $2/57$ ، باید گفت در سطح اطمینان ۹۹ درصد عوامل کالبدی اثر مثبت و معناداری بر روح مکان در محلات شهر رشت دارند؛ با توجه به ضریب مسیر $0/305$ و آماره t -value به مقدار $4/381$ و آماره t -value بیشتر از $2/57$ است و عوامل کالبدی در سطح اطمینان ۹۹ درصد اثر مثبت و معناداری بر روحیه شهر و شهروندان دارند؛ بنابراین، فرضیه اول پژوهش تأیید می‌شود.

فرضیه دوم: به نظر می‌رسد بین روح مکان و روحیه شهروندان رابطه معناداری وجود دارد. با توجه به ضریب مسیر $0/426$ و آماره t -value به مقدار $5/678$ و آماره t -value بیشتر از $2/57$ است و متغیر روح مکان در سطح اطمینان ۹۹ درصد اثر مثبت و معناداری بر روحیه شهر و شهروندان دارند؛ بنابراین، فرضیه اول پژوهش تأیید می‌شود.

در مدل ساختاری زیر، نمونه اصلی محاسبه‌شده روی مسیرها نشان داده شده است که بیانگر رابطه هم‌جهت و مثبت روح مکان و افزایش مؤلفه‌های کالبدی، روح مکان و روحیه شهر و شهروندان، و روحیه شهر و شهروندان و مؤلفه‌های کالبدی است. مؤلفه‌های کالبدی ۸۷ درصد بر متغیر روح مکان و ۳۰ درصد بر متغیر روحیه شهروندان تأثیر می‌گذارد به طوری که اگر متغیر کالبدی به‌میزان یک انحراف معیار تغییر کند ۸۷ درصد روح مکان و ۳۰ درصد متغیر روحیه شهروندان نیز تغییر می‌کند. به این معنی است که متغیرهای روح مکان و روحیه شهروندان تحت تأثیر کؤلفه‌های کالبدی محلات شهر رشت هستند.

شکل ۲. بارهای عاملی مؤلفه‌های اصلی پژوهش (ترسیم: نگارندگان، ۱۴۰۲)

برآوردهای مربوط به شاخص‌های ارزیابی کلی مدل ساختاری و پارامترهای اصلی این مدل (اثر مؤلفه‌های کالبدی بر روح مکان و روحیه شهروندان در بین شهروندان ساکن در محلات رشت) در شکل و جدول زیر گزارش شده است: بر اساس نتایج تحلیل عاملی، مقدار کای اسکور به عنوان شاخص برازش برای درجه آزادی ۶۲ برابر با $60/45$ محاسبه شده است. این مقدار معنادار است و نشان می‌دهد که مدل اندازه‌گیری به خوبی با داده‌ها سازگار است. همچنین، با بررسی سایر شاخص‌های برازش، نتایج مطلوبی دریافت شده است. به عنوان مثال، نسبت مجذور کای به درجه آزادی کمتر از ۳ بوده و مقادیر شاخص‌های دیگر نیز برازش مطلوبی را نشان

می‌دهند. مقدار ریشه دوم میانگین مربعات خطای برآورد نیز کمتر از ۰/۰۶ است که نشان می‌دهد داده‌های گردآوری شده مدل اندازه‌گیری را تأیید می‌کنند و مدل از برازش مناسبی برخوردار است.

جدول ۱۰. شاخص‌های مرتبط با برازش مدل اندازه‌گیری

شاخص	میزان	تفسیر
χ^2	۶۰/۴۵	برازش کامل در سطح $\alpha=۰/۰۰۰$
(df)	۶۲	
(χ^2/df)	۰/۹۷۵	برازش عالی (کمتر از ۲)
NNFI	۰/۹۸	برازش عالی (ملاک بیش از ۰/۹۰)
NFI	۰/۹۵	برازش عالی (ملاک بیش از ۰/۹۰)
RMSEA	۰/۰۲۸	برازش عالی (کمتر یا مساوی ۰/۰۶)
GFI	۰/۹۶	برازش عالی (ملاک بیش از ۰/۹۰)
AGFI	۰/۹۴	برازش عالی (ملاک بیش از ۰/۹۰)
CFI	۰/۹۸	برازش عالی (ملاک بیش از ۰/۹۰)

(نگارندگان، ۱۴۰۲)

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

از دوران مدرن به بعد، محیط‌های شهری همواره با بستر ازدحام جمعیت، ترافیک، آلودگی و گاهاً ناامنی همراه بوده‌اند. با افزایش اندازه شهرها، این مشکلات نیز افزایش یافته است. این مشکلات باعث ایجاد تغییرات مختلف در حالت روانی و جسمی افراد ساکن در شهرها می‌شود و استرس به عنوان یکی از مهمترین آن‌ها برجسته است. در واقع، اکثر افراد ساکن در شهرها به طور مداوم با استرس در محیط شهری مواجه می‌شوند.

براساس تحلیل‌های این پژوهش، می‌توان مؤلفه‌های کالبدی را به دو عامل "عوامل ذهنی مؤلفه‌های کالبدی" و "عوامل عینی مؤلفه‌های کالبدی" تقسیم کرد. این عوامل به طور کلی با سه مؤلفه "بهداشت روحی شهروندان"، "سلامت روحی شهروندان" و "سلامت بصری و کالبدی محلات" در حوزه روحیه شهر و شهروندان و با چهار مؤلفه "هویت‌مندی خاص مکان"، "ارزش‌های انسانی"، "خاطرات جمعی" و "احساس تعلق و راحتی" در حوزه روح مکان همبستگی دارند.

نتایج پژوهش فعلی با پژوهش‌های گذشته که نقش عوامل کالبدی در ایجاد روح مکان در محیط محلات شهری را تأیید می‌کنند، مطابق است. با این حال، در این پژوهش، با تفکیک عوامل ایجادکننده روحیه شهر و شهروندان در محیط محلات شهر رشت، میزان نقش هر یک از این عوامل به صورت جداگانه تعیین شده است. این امر امکان می‌دهد تا بتوان اقدامات لازم برای افزایش روحیه شهروندان در محیط شهر را مدیریت و اولویت‌بندی کرد. که پژوهش حاضر با پژوهش‌های (Daneshpur and Safarsabzevar, 2017; Taher Tolodel et al., 2019; Azimi et al., 2019; Daneshpayeh et al., 2016; AbdulzadehFard and Shams-al-dini, 2019; Bagheri and Azemati, 2010; Karimi et al., 2022; Zaranji and Yazdani, 2023) همسو است.

مؤلفه‌های سه گانه روحیه شهر و شهروندان در مورد تأثیرپذیری از کیفیت مؤلفه‌های کالبدی، مشابه نسبی دارند. با این حال، می‌توان گفت که مؤلفه "سلامت بصری و کالبدی محلات" در مقایسه با دو مؤلفه دیگر، ارتباط قوی‌تری با کیفیت مؤلفه‌های کالبدی دارد.

با تحلیل عاملی، مشخص شد که هر ۹ عامل از درصد واریانس قابل قبولی برخوردار بودند (مطابق جدول ۵). با این حال، در تحلیل همبستگی ماتریس تحلیل مسیر، عوامل اصلی پژوهش درباره روحیه شهر و شهروندان کمترین درصد واریانس همبستگی را با مؤلفه‌های کالبدی داشتند و پس از آن، روح مکان بیشترین درصد واریانس همبستگی را در ماتریس تحلیل مسیر عوامل اصلی نشان می‌داد. همچنین، نتایج رگرسیون نشان می‌دهد که ۸۷ درصد کیفیت مؤلفه‌های کالبدی و ۷۲ درصد تأثیر روح مکان و مؤلفه‌های کالبدی به همراه، بر روحیه شهر و شهروندان در محلات شهر رشت مؤثر است. این نتایج نشان می‌دهد که در کل عوامل محیطی، یعنی کیفیت مؤلفه‌های کالبدی و روح مکان، نقش بسیار مهمی در تعیین روحیه شهر و شهروندان محلات شهر رشت دارند و در برنامه‌ریزی‌های محیطی و طراحی شهری باید به هر عامل و زیرمجموعه‌های آنها به طور همزمان توجه ویژه‌ای شود. تحلیل داده‌ها نشان داد عوامل کالبدی با ضریب مسیر ۰/۸۷۶ و ضریب تی ۷۳/۳۱۷ بر روح مکان و بر روحیه شهر و شهروندان با ضریب مسیر ۰/۳۰۵ و ضریب معناداری ۴/۳۸۱ مؤثرند. مؤلفه‌های کالبدی به میزان ۸۸ درصد توان تقویت روح مکان را دارد؛ اگر مؤلفه‌های کالبدی در محلات شهر رشت مورد توجه قرار گیرند و باز طراحی اصولی بر روی آن‌ها انجام

شود، به میزان ۸۸ درصد این عوامل کالبدی توانایی تقویت روح مکان محلات شهر رشت دارد. حتی اگر این عوامل تا حدود ۳۰ درصد تقویت، مورد بازطراحی و توجه قرار گیرند بر همین مبنا سبب افزایش روحیه شهروندان در محلات شهر رشت می‌شود؛ به طوری که قابل مشاهده است فضاهای شهری به عنوان جاذب نقاط ایجاد کننده سرزندگی، زندگی شبانه، خوانایی و ... هستند بر همین منظور اگر عوامل کالبدی تنها در حدود ۳۰ درصد مورد توجه مسئولان قرار گیرد، می‌تواند سبب افزایش و تقویت روحیه شهر و شهروندان در محلات شهر رشت شود. در عین حال کمبود پژوهش‌های مشابه در ایران در زمینه روحیه شهر و شهروندان، اغلب این پژوهش‌ها به صورت کیفی و توصیفی بوده‌اند. اما پژوهش حاضر تلاش کرده است با استفاده از مدل‌های آماری معتبر مانند تحلیل عاملی و تحلیل مسیر رگرسیونی، با یک نگاه متفاوت و کمی به این موضوع پرداخته شود. در پایان، برخی راهبردهای کلان به منظور حفظ و ارتقای روحیه شهروندان از طریق مداخله در مؤلفه‌های کالبدی محلات شهر رشت به تفکیک نهادهای مسئول پیشنهاد شده است (جدول ۱۱).

جدول ۱۱. راهبردهای پیشنهادی و نهادهای متولی اجرای آن

راهبرد	نهاد متولی
ساماندهی نظام فضایی محلات شهر رشت بر مبنای تأمین نیازمندی‌های روحی مردم	شهرداری / مهندسان مشاور
بازآفرینی ساختار و پیکره بندی معابر محلات شهر رشت با رویکرد ارتقای پیاده‌مداری متناسب با روحیه شهروندان	سازمان ترافیک / شهرداری / مهندسان مشاور
بهبود سیمای بصری و منظر محلات از طریق پاکیزگی محیط، بهبود روشنایی معابر، حفظ و ارتقای عناصر شاخص و هویت ساز متناسب با روحیه شهروندان	شهرداری / اداره برق / مردم / اداره میراث فرهنگی
ارتقای خوانایی محلات با توجه به تقویت روحیه شهروندان	شورای شهر / مردم / شوراییاری محلات

(نگارندگان، ۱۴۰۲)

References

1. Abbasi, R., & haghghat naeini, G. R. (2023). Identifying and Analyzing the Main Strands of Research on the subject of Ethics in Urban Planning: A Systematic Review of Literature with Thematic Analysis. *Urban Planning Knowledge*, 7(2), 111-141. doi: 10.22124/upk.2023.23481.1824
2. Abdolazade fard, A., & Shamsoddini, A. (2020). Neighborhood Environmental Quality and Its Role Regarding the Residents' Spiritual and Mental Health (Case Study of Sang Siyah District, Shiraz Metropolis). *Urban Planning Knowledge*, 4(2), 95-114. doi: 10.22124/upk.2020.14650.1307 [In Persian].
3. Ahmadi Fouladi, Mostafa, Motevalli, Sadroddin, Janbaz Qobadi, Gholamreza, Qolami, Sara. (2024). Explaining environmental-physical changes of livability with future research approach (Study area: worn-out texture of zone 1 of Sari city). *Urban Environmental Planning and Development*, 11(3), 83-98. [In Persian].
4. Ahmadi, J., & Rasouli, S. M. (2021). Investigating the impact of environmental psychology on mental health and people's performance. *Journal of Contemporary Research in Science and Research*, 3 (21), 1-10. [In Persian].
5. Alizadeh, J., & Mohammadi, J. (2021). Analysis the Effect of Satisfaction from Physical Stability of city space on the Indicators Quality of Life Residents in Urban Neighborhoods (Case Study: Central Neighborhoods of Ardabil City). *Geographical Planning of Space*, 10(38), 197-218. doi: 10.30488/gps.2020.195736.3081 [In Persian].
6. Amin Nayeri, B., Zali, N., & Motavaf, S. H. (2019). Identification of regional development drivers by scenario Planning. *International Journal of Urban Management and Energy Sustainability*, 1(2), 67-80.
7. Arasteh, M., & Heidar zadeh, E. (2021). Investigating the Factors Related to the Experience of Presence and Promotion of Citizens' Mental Health in Natural Recreational Environments of Tabriz Province. *Geography and Environmental Planning*, 31(4), 95-112. doi: 10.22108/gep.2021.122683.1297 [In Persian].
8. Ashoori Chahardeh, M., & Azizi, M. M. (2024). An Assessment of Public Space in Urban Neighborhoods With Emphasis on The Concept of Time (Case Study: Golsar and Sagharisazan Neighborhoods in the City of Rasht). *Urban Planning Knowledge*, 7(4), 1-24. doi: 10.22124/upk.2024.25325.1880

9. Aysham, M., & Mirgholami, M. (2016). A conceptual model to evaluate the sense of place using four factors of perceptual, physical, social and functional (the Case study of Imam Street in Urmia, Iran). *Motaleate Shahri*, 5(19), 69-80. [In Persian].
10. Azar, A., & Saeedi, R. (2023). Feasibility of health tourism capacities in Maragheh city with emphasis on sustainable urban development. *Urban Environment Planning and Development*, 10(3), 35-50. [In Persian].
11. Bagheri, M., & Azmati, H. R. (2019). Improving the physical and mental health of citizens by designing the urban environment and landscape. *Man and Environment*, 26(8), 83-88. [In Persian].
12. Bahadori, A., Pourjafar, M. R., & Ranjbar, E. (2021). Investigating the Relationship between Natural Factors of Urban Public Spaces with Psychological Well-Being in Tehran. *Armanshahr Architecture & Urban Development*, 14(36), 132-146. doi: 10.22034/aaud.2020.214671.2090 [In Persian].
13. Bahrami Nikoo, M., & Sajjadzadeh, H. (2018). The Role of Public Art in Urban Place Making, Case Study: Tehran Urban Parks. *Armanshahr Architecture & Urban Development*, 11(23), 147-158. [In Persian].
14. Barati, N., Nikpeyma, M., & Aalizadeh Mollayosuf, S. (2021). The Space of Language (Language as a determining factor in the definition and perception of space). *Urban Planning Knowledge*, 5(1), 1-22.
15. Boley, B.B., Strzelecka, M., Yeager, E.P., Ribeiro, M.A., Aleshinloye, K.D., Woosnam, K.M., Mimbs, B.P. (2021). Measuring Place Attachment with The Abbreviated Place Attachment Scale (APAS), *Journal of Environmental Psychology*.
16. Bonn, M.A., Joseph, S.M., & Dai, M. (2005). Inter-national versus domestic visitors: An example of destination image perceptions. *Journal of Travel Research*. 43(3), 294301.
17. Chen, W., Weng, X.L. (2005). Urban aesthetics and the spirit of Shanghai city. *Journal of Shanghai Normal University (Philosophy and Social Science Edition)*. 34(1), 6971.
18. Corbett, C. J., Hershfield, H. E., Kim, H., Malloy, T. F., Nyblade, B., & Partie, A. (2022). The role of place attachment and environmental attitudes in adoption of rooftop solar. *Energy Policy*, 162, 112764.
19. Daneshpour, A., & saffar sabzevar, F. (2018). An analysis of the physical factors influencing the place attachment in the old center of Sabzevar. *Research and Urban Planning*, 9(33), 125-136. [In Persian].
20. Daryanto, A., & Song, Z. (2021). A metaanalysis of the relationship between place attachment and proenvironmental behaviour. *Journal of Business Research*, 123, 208219.
21. Dehghan, F., Golkar, K., & Hakimian, P. (2022). The Role of Urban Design on Mental Health: A Proposed Conceptual Framework for the Relationship between Urban Environmental Qualities and Mental Health of City-Dwellers, with an Emphasis on Depression. *Armanshahr Architecture & Urban Development*, 15(38), 199-215. doi: 10.22034/aaud.2022.261740.2372 [In Persian].
22. Escalas, J.E. (2004). Image yourself in the product: Mental simulation, narrative transportation, and persuasion. *Journal of Advertising*. 33(2), 3748.
23. Falahat, M.S. (2006). the sense of space and its factors. *honar-ha-ye-ziba*, -(26), 57-66. [In Persian].
24. Farzaneh sadat zaranji, Z., & yezdani, M. H. (2023). Assessing the sustainability of Ardabil city during the pavilion of Covid 19 with the approach of realizing the green city. , 14(53), 17-32. doi: 10.30495/jupm.2021.27508.3818 [In Persian].
25. Gadami, Elham, and Taqwa Nasab, Zain al-Abidin. (2015). Representation of the sense of belonging to a place in old and new neighborhoods: a case study of Abu Dhar and Imam Hossein neighborhoods of Yasouj city. *International conference on new researches in civil engineering, architecture and urban planning*. [In Persian].
26. Hosseini, A., & Yulia San Vincent, N. (2023). Assessing residents' satisfaction with the quality of housing in urban neighborhoods with a spatial justice approach, a case study: Neighborhoods in the two districts of Tehran Municipality. *Urban Environment Planning and Development*, 10(3), 69-86. [In Persian].
27. Karimi, F., Charehjo, F., & Ketabollahi, K. (2022). Evaluating the Effects of Urban Design Qualities on the Citizens Mental Health and Happiness: A Case Study of Sanandaj City (

- Chaharbagh and Soran Neighborhoods). *Geography and Environmental Planning*, 33(4), 27-48. doi: 10.22108/gep.2022.131505.1468 [In Persian].
28. Liu, J.X. (2011). Ruminaton on the spirit of Harbin city and its realistic efficacy. *Journal of Harbin Col-lege*. 32(10), 2632.
 29. Mohammadi, M., & Rafiee Balan, M. (2021). identifying the factors affecting the sense of belonging to a place of new towns with emphasis on place models and evaluating the new town of andisheh. *Social Development & Welfare Planning*, 12(48), 187-229. doi: 10.22054/qjsd.2021.55644.2047 [In Persian].
 30. Molaehashjin, M., Karimi Azeri, A., Karimi, B., & Mahdinezhad, J. (2021). Vitality analysis in residential complex spaces (Impact Concept, Components, and Indices). *Urban Planning Knowledge*, 5(1), 113-129.
 31. Mousavi, M., Jahangirzadeh, J., Bayramzadeh, N., Shahsavari, A., & Omidvarfar, S. (2023). An Analysis of the Livability Situation in Urban Environments (Case Study: Kouye Salar Neighborhood-Urmia). *Urban Environmental Planning and Development*, 11(4), 1-18. [In Persian].
 32. Negintaji, S., Ansari, M., & Pourmand, H. (2018). Explanation of the relationship between human and place in architecture design process by a phenomenological approach. *Journal of Fine Arts: Architecture & Urban Planning*, 22(4), 71-80. doi: 10.22059/jfaup.2018.200203.671327 [In Persian].
 33. Nik Ravesh, R., & Ghasemi Sichani, M. (2013). Recognizing the place of the spirit of the place in the design of children's space; Based on the phenomenological views of Norberg Schultz. *Quarterly Journal of Interdisciplinary Studies in Humanities*, 7(1), 145-172. doi: 10.7508/isih.2015.25.006 [In Persian].
 34. Pikani, O., Bavar, S., & Tizqalam Zenouzi, S. (2018). Places and public spaces in urban environments with an environmental psychology approach. *Architecture*, 2(12), 111. [In Persian].
 35. Pourmohammadi, M. R., & Zali, N. (2004). Human Development, Challenges and Prospects (with an Analytical Look at Human Development Indicators in Iran). *Journal of Humanities and Social Sciences, University of Tabriz*, 10(15), 44-52.
 36. Raheb, G., & Farhadian, M. (2023). Providing a method to investigate and analyze the existing space structure of cities by improving the spatial organization of the city (case study: Bandar Abbas). *Urban Planning Knowledge*, 7(3), 21-40. doi: 10.22124/upk.2023.24232.1855
 37. Rahimi, R., Moosavi, S. M., & Mohammadi Irloo, N. (2022). Measuring the sense of place belonging and identifying the components affecting it in urban body patterns "Case study: West side of Imam Khomeini Street, Ardabil". *journal of studies on iranian islamic city*, 13(49), 63-80. [In Persian].
 38. Ram, Y., Björk, P. & Weidenfeld, A. (2016). Authenticity and place attachment of major visitor attractions. *Tourism Management*, (52), 110122.
 39. Shen, W.S. (2007). Modernization of People and the Spirit of Capital City Culture. *Urban Issues*. (4), 50 53.
 40. Shi & Wei, (2003). The urban humanism of Hang-zhou. *Urban Issues*. (2), 3436.
 41. TaherTolo Del, M., M., J., & sadat, S. A. (2020). The Effect of Mental, Behavioral and Physical Factors of Sense of Place on Residential Satisfaction. *Journal of Sustainable Architecture and Urban Design*, 8(1), 165-182. doi: 10.22061/jsaud.2020.5756.1556 [In Persian].
 42. Ujang, N. & Zakariya, K. (2015). Place Attachment and the Value of Place in the Life of the Users. *ProcediaSocial and Behavioral Sciences*. 168(9): 373380.
 43. Yao, Z., Liu, F., & Xiang, M. (2022). Analysis of Chinese Citizens' Perception and Its Differences of City Spirit: A Case Study of Hefei City. *Journal of Geographical Research*, 5(3), 4148.
 44. Zali, N., & Zamanipour, M. (2016). Presenting And Implementing A New Model For Scenario Building In Regional Plannings Case Study: Mazandaran Province. *Geography and Territorial Spatial Arrangement*, 6(18), 1-24. doi: 10.22111/gaij.2016.2365
 45. Zali, N., Ghal'ejough, F. H., & Esmailzadeh, Y. (2016). Analyzing Urban Sprawl of Tehran Metropolis in Iran (During 1956-2011). *Anuario do Instituto de Geociencias*, 39(3).